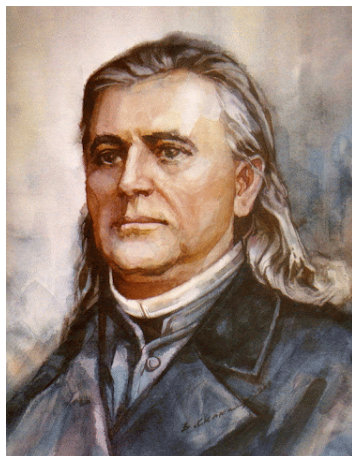

OD NARODENIA ALEXANDRA PAVLOVIČA (1819 – 1900) MINULO 205 ROKOV

Adriana AMIR

Alexander Pavlovič

Život národného buditeľa Rusínov prezývaného vo svojej dobe aj Makovický slávik¹ bol spätý s karpatským krajom, v ktorom prežil medzi prostým ľudom celý svoj život ako gréckokatolícky kňaz, básnik a verejný činiteľ. Zanechal literárne dedičstvo, ktoré tvoria verše a poémy, publicistika, národopisné a historické výskumy. Značná časť jeho tvorby zostala v rukopisoch. A. Pavlovič v kraji pod Makovicou nemal predchodcu, na jeho formovanie mali vplyv aktivity Alexandra Duchnoviča,² Adolfa Dobrianskeho,³ slovenských, českých, ukrajinských,⁴ ruských⁵ či inonárodných dejateľov. Narodil sa 19. septembra 1819 v Šarišskom Čiernom, dnes okres Bardejov, v rodine gréckokatolíckeho kňaza, kde táto kňazská rodina dokázateľne pôsobila 131 rokov.⁶ Ako päťročný osirel, čo poznačilo jeho cítenie a literárnu tvorbu.

Základné vzdelanie získal okrem iného aj v poľsko-nemeckých triedach v meste Lvov, kde žil (1829 – 1835) pri svojom bratovi Jánovi v Haliči. Gymnaziálne štúdium absolvoval v latinčine v Bardejove (1835 – 1839) a v Miškovci. V štúdiách pokračoval na právnickej akadémii v maďarskom Egeri (Jáger), ktoré neukončil, ale naučil sa po maďarsky. Odišiel do Trnavy, kde v roku 1847 vyštudoval teológiu. Istý čas pracoval ako vychovávateľ a archivár gréckokatolíckeho biskupstva v Prešove. V roku 1848 bol Pavlovič vysvätený za kňaza. Symptomaticky v čase, keď jar národov

-
- 1 Makovica je vrch v Ondavskej vrchovine, krajinnom celku Nízkych Beskýd. Leží približne 7 km západne od Svidníka. Makovickým slávikom nazývala Pavloviča aj Helena Rudlovčáková, ukrajinkistka, ktorá skúmala jeho literárnu tvorbu. RUDLOVČAK, Olena. *Chrestomatija Zakarpatskoji ukrajinskoji literatury XIX stoliťja*. Perša častyna. Prjašiv : 1990, s. 203.
 - 2 A. Duchnovič alebo Oleksandr Duchnovyč (1803, Topoľa – 1865, Prešov) – najvýznamnejší predstaviteľ Rusínov v 19. storočí.
 - 3 A. Dobriansky alebo Adolf Dobrjanskyj (1817, Rudlov – 1901, Innsbruck, Rakúsko) – významný politický činiteľ Rusínov, člen uhorského snemu, zakladajúci člen Matice slovenskej.
 - 4 Zoskupenie haličských Rusínov (Ukrajincov) Rus'ka Trijca, ktoré pôsobilo v meste Lvov (1830 – 1843), malo podobnú ambíciu a dispozíciu ako Matica slovenská.
 - 5 Generácia predstaviteľov národného obrodzenia z konca 19. storočia, či už slovenských, českých alebo rusínskych bola výrazne pod vplyvom panslavizmu a mesianizmu.
 - 6 PAVLOVIČ, Rudolf. *Gréckokatolícky rod Pavlovičovcov zo Šarišského Čierneho (1693 – 1900)*. Prešov : Rusín a Ľudové noviny, 2010.

prinášala spoločné nádeje slobody.⁷ Slúžil na farnosti v Beloveži ako kňaz a učiteľ (1851 – 1863) a od roku 1864 pôsobil vo vtedajšom Vyšnom Svidníku, kde aj zomrel. Počas trnavského obdobia sa zblížil s Jánom Palárikom, Martinom Hattalom, Jozefom Viktorinym a pozorne sledoval rozvíjajúce sa slovenské národné hnutie, najmä národno-politické, vzdelávacie a literárne ambície slovenskej mladej generácie. Konštatoval však, že väčšia časť seminaristov uznávala maďarskú národnosť, ale bolo aj veľa Slovákov z Prešporskej, Nitrianskej a Trenčianskej župy. O rusínskych kolegoch z užhorodskej a prešovskej eparchie hovoril, že nepriznávali svoju národnosť.⁸ V Trnave spoznal grófa Zámojského a poľský pohľad na obrodenecké hnutie, nadchol sa pre poľskú literatúru do takej miery, že mu od spolužiakov na istý čas prischla prezývka „Poliak“.⁹ V tom čase začal literárne tvoriť v latinčine, poľštine a nemčine. V Prešove napísal v šarišskom dialekte *Pieseň o zime*, *Šarišská pesnička* a iné. V týchto básňach sa Pavlovič prezentoval ako „slovenský a slovanský rodolub a vlastenec“.¹⁰

Vo svojom rodnom jazyku, v rusínskom nárečí makovického kraja, napísal najviac básní (azbukou) adresovaných ľudu, s ktorým prežil značnú časť života ako jeho duchovný pastier. Nevyhol sa ani vtedajšej móde – jazyčiu,¹¹ umelému jazyku určenému hlavne na písomné vyjadrovanie. Priatelil sa a tvorivo spolupracoval s A. Duchnovičom najmä v rámci Prešovského literárneho spolku.¹² Na stránkach almanachu *Pozdrav Rusínov*¹³ okrem svojich básní publikoval aj preklad časti Sládkovičovej *Maríny*. Prispieval do slovenských, poľských periodík, zbieral folklór, pracoval na etnografickom a historickom výskume, ale predovšetkým písal didakticky ladené verše, ktoré mali nejakým spôsobom zlepšiť postavenie Rusínov. Vo väčšine svojich básní vychádzal z tradície ľudovej slovesnosti. Kritizoval sociálny útlak a realisticky zobrazoval skutočný stav spoločnosti, ktorú trápili mnohé problémy pochádzajúce predovšetkým z nízkeho stupňa vzdelanosti. Alkoholizmus vnímal ako jedno z najväčších spoločenských ziel, preto mnohé zo svojich epických básní zasvätil hľadaniu východísk z tohto problému, pričom ľudí sa snažil vzdelávať,

-
- 7 Literárny vedec Jaroslav Džoganík uvádza, že zanietenosť pre národobuditeľstvo a „osobný duševný idealizmus“ zapríčinili, že sa A. Pavlovič neoženil. V časoch doznievania ideí romantizmu a mesianizmu to nebolo nič neobvyklé, išlo o vznešený prejav sebaobetovania sa a služby národu (L. Štúr, S. B. Hroboň). DŽOGANÍK, Jaroslav. Literárne dedičstvo A. Pavloviča vo fondoch SNM – MUK ako kultúrna hodnota a vedecká inšpirácia. In *„Ludu verný som bol...“ 200. výročie narodenia Alexandra Pavloviča*, Svidník : Okresná knižnica Svidník, 2019, s. 23.
- 8 PAVLOVIČ, Aleksandr. *Izbranyje proizvedenija*. Pod obščoj redakcijej J. Šlepeckoho. Prjašev : Izdatelstvo Kulturnoho obščestva ukrajinskych trudjaščych, 1965, s. 544.
- 9 ŠLEPECKYJ, Andrij. *Izbranyje proizvedenija*. Prjašev : Izdatelstvo Kulturnoho obščestva ukrajinskych trudjaščych, 1955, s. 466.
- 10 SEDLÁK, Imrich. *Východné Slovensko v letokruhoch národa*. Martin : Vydavateľstvo Matice slovenskej, 2012, s. 492.
- 11 Jazyčie je zmes elementov cirkevnej slovančiny, ruštiny, ukrajinčiny a lokálnych dialektov. V závislosti od toho, odkiaľ autor pochádzal sa mohla skupina dialektných slov diametrálne líšiť. V tomto jazyku sa len zriedka niekto vyjadroval.
- 12 Літературное заведение Пряшевське.
- 13 Поздравление Русинов.

dohovárať im a vysvetľovať škodlivosť alkoholu. Často sklzával aj do otvorených obvinení židovských krčmárov,¹⁴ ktorí boli v jeho expresívne ladených poémach jedinými vinnými v danej situácii.¹⁵ Medzi najlepšie básne patrí *Postavenie chudobného roľníka* (Stav bidneho seľanyna), ktorá vznikla pred revolúciou v rokoch 1848 – 1849. Vo svojej tvorbe A. Pavlovič venoval pozornosť deťom, sirotám a vysťahovalectvu do Kanady, Ameriky, Argentíny a Brazílie. Jednou z emotívnych básní bola aj nasledujúca pod názvom *Myšlienky syna Makovice, ktorý žije v Amerike* (Dumky syna Makovyci, žyvučšoho v Ameryci). Záujem o históriu sústredil do historických prác i do básnickej tvorby. *Duma o atamanovi Podkovovi, ktorého zabilo Poľsko vo Lvove* (Duma ob atamani Podkovi, ubytom Poľščej vo Lvovi) približuje autentickú kozácku osobnosť. V básni sa ozývajú ukrajinské dumy, ale významné sú aj podnety z tvorby Jurija Fed'kovyča či Tarasa Ševčenka.¹⁶ Na jeho literárny a názorový vývin mala vplyv nielen kollárovská a štúrovská generácia, ale aj styky s vedúcim predstaviteľom *Rus'kej Trijce* Jakovom Holovackým. V roku 1878 vyšli knižne *Národné spievanky Haličskej a Uhorskej Rusi*¹⁷ v redakcii J. Holovackého, A. Pavlovič do nich prispel zbierkou makovického folklóru. Ako gréckokatolícky kňaz 12 rokov pôsobil medzi dedinským ľudom v Beloveži a neskôr vo Svidníku. Aj tu sa svojou ľudovýchovnou činnosťou i literárnou tvorbou zameral na hospodárske, sociálne a kultúrne povznesenie rodákov.¹⁸ Veľký význam pripisoval výchove mladej generácie. Svoje poznatky zo školskej i mimoškolskej výchovy uplatňoval na častých stretnutiach s mládežou i s rodičmi, a to v rámci cirkevných obradov a podujatí či „nedelných škôl“ a „verejných čítární“, ktoré sa stali veľmi obľúbenými.¹⁹ Ako spomínal Dionýz Zubrický, vo Svidníku sa naplno rozvinula osobnosť Pavloviča. Charakterizovalo ju vykonávanie kňazských povinností, svedomitosť jeho dušpastierskeho poslania. On sám bol presný vo svojich povinnostiach. Takmer všetok voľný čas obetoval poučaniu ľudu a – to bola preňho opravdivá radosť – oddal sa svojim básnickým myšlienkam a uložil ich na papier.²⁰ V jeho povahe sa objavovali aj rebelské prvky. Pavlovič, mohutný

14 Príbuzný A. Pavloviča, Rudolf Pavlovič uvádza informáciu, že po príchode do Beloveže sa Pavlovič dohodol s miestnym krčmárom, že nebude predávať sedliakom alkohol na dlh. Na oplátku mu kňaz pomohol kúpiť časť pozemku, ktorý hraničil s krčmou. Dohoda bola platná počas celého 13-ročného obdobia, kým sa Pavlovič zdržiaval v obci. PAVLOVIČ, Rudolf. Budyteľ Rusyniv – Aleksander Pavlovič. <http://www.new.rusynacademy.sk/index.php/novinky-40-2014/articles/buditel-rusiniv-aleksander-pavlovich.html>.

15 V tejto súvislosti publikovala svoj výskum AMIR, Adriana. Jevrejskyj diskurs dydaktyčnych poem Oleksandra Pavlovyča. In *Slavia Orientalis*, roč. 72, 2023, č. 3. Varšava : Komitet Słowianoznawstwa, s. 449-466.

16 BABOTOVÁ, Eubica. *Vybrané kapitoly z ukrajinskej literatúry. Literatúra Rusínov-Ukrajincov od 19. storočia*. Prešov : Filozofická fakulta Prešovskej univerzity v Prešove, 2009, s. 15.

17 Народные песни Галицкой и Угорской Руси : [в 3 ч.] / собрал Я. Ф. Головацкий. - Москва : Изд. Имп. О-ва Истории и Древностей Рос. при Моск. Ун-те, 1878.

18 SEDLÁK, Imrich. *V čierťažiaciach búrok*. Martin : Vydavateľstvo Matice slovenskej, 2001, s. 282.

19 SEDLÁK, Imrich. *Východné Slovensko v letokruhoch národa*. Martin : Vydavateľstvo Matice slovenskej, 2012, s. 491.

20 ZUBRYCKYJ, Donisij. *Aleksander Pavlovyč. Opysanje jeho žyťja i charakterystyka poeziji. Z nahody 25-ričného juvileja joho smerti*. Užhorod : Drukarnja oo. Vasylijan, 1925, s. 16.

vysoký muž, nosil dlhé vlasy padajúce na ramená, ktoré mu biskup kázal ostrihať, lebo ich nosenie spájal s panslavizmom a to bolo v rozpore s vtedajšou politikou maďarizácie. Kňaz však neposlúchol a svojho účesu sa nevzdal, dokonca biskupovi napísal, že mu ich môže po príchode do Svidníka ostrihať. Tento postoj spôsobil, že ho prestali pozývať na biskupskú radu a zbavili ho funkcie dekana. Dokonca od neho žiadali, aby im písomne zasielal prednášané kázne. Pavlovič sa aj tentoraz vynašiel, uviedol, že kázne si nepíše, lebo ich má v hlave.²¹

Región, z ktorého Pavlovič pochádzal a kde aktívne pôsobil, bol etnicky aj nábožensky pestrý, s výrazne multikultúrnym charakterom. V rámci Rakúsko-Uhorska makovické panstvo susedilo s Haličou, ďalšou provinciou monarchie. Spolu s gréckokatolíckymi a pravoslávnyimi Rusínmi, rímskokatolíckymi a protestantskými Slovákami, Nemcami a Maďarmi tu koexistovali aj ortodoxní Židia z chasidských komunit, ktorí sa sem sťahovali zo susednej Haliče. V tomto regióne žili tiež kultúrne a nábožensky blízki Lemkovia. Práve tu sa u Pavloviča zrodil hlboký vzťah k folklóru a mentalite ľudu, ktorému venoval celý svoj život. Práci bol oddaný až do konca – zachoval sa dokument z 12. novembra 1900, iba dva týždne pred smrťou, v ktorom prosil o uvoľnenie z funkcie pre chorobu a vysoký vek.

Zomrel 25. decembra 1900 vo veku 81 rokov a je pochovaný vo Svidníku.

21 Zo spomienok Jozefa Leľa, uvedené príbehy počúval od svojich starých otcov, ktorých krstil, učil a vychovával A. Pavlovič. LÉLO, Jozef. Alexander Pavlovič a Svidník. In *„Ludu verný som bol...“ 200. výročie narodenia Alexandra Pavloviča*, Svidník : Okresná knižnica Svidník, 2019, s. 32.